

A 100 éve született Görgényi (született Benkovics) István festőművészre (1917–1973) Sümegei György művészettörténész hívta fel a figyelmemet. Ő mondta el, hogy Görgényi 1956-ban és az utána következő években mintegy 40 nagyméretű olajképet festett az 1956-os forradalomról és az azt követő megtorlásokról. Saját bátorságától megrémülve – és talán hallott arról, hogy Bényi Árpád festő-

Dékány István 87

GÖRGÉNYI „REGÉNYKÉJE”

művész három évet ült egy tiltakozó plakátja miatt – a 12 politikailag leginkább érzékeny képét (*Tank előtt, Utcai csata után, Tárgyalás, Kivégzés, Vörös zászlók és kereszték, Menekülők* stb.) eltakarta – tájat, tanyát festett rájuk.

Rigó Erik tatai vállalkozót autószerelője kérdezte meg 2006-ban, hogy ismer-e valakit, akit érdekelnek a festmények, mert a felesége nagyapjának képeit eladná. Rigó azt mondta, hogy nem ismer ilyet, ő maga sem műgyűjtő, de kíváncsiságból megnézné a képeket. Megnézte és három darab annyira megtetszett neki, és felajánlotta, hogy azokat megvenné. A képek azonban darabonként nem voltak eladók, csak egyben, az egész kollekción. (Több mint 600 darab!) Mivel olyan árat kértek érte, amit ki tudott fizetni, megvette az egész hagyatékot. A képeket több mint 30 évig egy pincében tárolták, azok rendkívül piszkosak, porosak voltak, látni is alig lehetett, hogy mit ábrázolnak. Ezért Rigó Erik megbízta Kerti Károly György tatai restaurátort, hogy tisztítsa meg azokat.

Néhány nap múlva Kerti felhívta Rigót, hogy jöjjön, nézze meg, mert a vásznakon más képek vannak, mint amit eredetileg láttak és gondoltak. Feltűnt neki, hogy az egyébként szürkés fehér tónusú képek szélei vártatlanul színesek voltak. Ezek kívül egyes képek felülete indokolatlanul kidomborodott. Ahogy tisztítani kezdte a kép felületét, a szürkés fehér tónusú tájkép eltűnt és egy egészen más kép jött elő, egy rögtönzött tárgyalási jelenet ördögszarvú ügyésszel, halálfejes bíróval, Sztálin képpel a falon. Még vagy tíz hasonló tematikájú kép került elő azonos módon. Kerti Károly György szerint vagy a sietségtől, vagy mert nem művészi cél vezette az átfestésben, Görgényi nem gondolt arra, hogy a fedőfesték a szélekre is ráfusson. A restaurátor azt sem tarja kizártnak, hogy az átfestés szándékosan lett ilyen elnagyolt, hogy később, amikor az eredeti képet – vagy ő, vagy valaki más – elő akarja hívni, minél kevesebb dolga legyen vele.

Ez a pillanat, amikor a fedőréteg alól előbukkan a rejtett kép, ez ragadta meg a fantáziámat és ekkor gondoltam rá először, 2014 nyarán, hogy filmet kellene készíteni erről a történetről: a képeket elrejtő festőről, a 30 év lappangásról és a „csodás” előbukkanásról. Elkezdtem anyagot gyűjteni

és hamar kiderült, hogy nemcsak a képek lappangtak, hanem Görgényi biográfija is meglehetősen hiányos. Fiatal koráról egyetlen hiteles forrás az 1971-es kiállításának katalógusában írt néhány mondata: *„Bánhidán születtem, egyszerű bányászszülőktől származom. Heten voltunk testvérek.*

88 *Szák-Szend községben pásztorodtam, a Győr megyei Kispécen cselédkedtem, a kisgyóni bányában csapatcsillés voltam. Az országutat jártam, vándorlásaim során mindenféle alkalmi napszámos munkát vállaltam.”* Nem tudni azonban mettől-meddig dolgozott fizikai munkásként a tatabányai XV. aknán (1947-ben még minden bizonyal – ezt újságcikkek bizonyítják); mennyi ideig volt az Erőmű dekorátora; hogyan lett általános iskolai rajztanár; a megyei Moziüzemi Vállalatnál főállásban, vagy mellékfoglalkozásként festett moziplakátokat; stb. Arra sem tud senki választ adni, hogy a II. világháború idején volt-e katona; hogy '56-ban járt-e Budapesten? Közvetlen családtagjai közül már csak unokája, Goldfinger Kálmánné, Simkó Cecilia él. Felesége (született Horváth Irén) 2004-ben, leánya Simkóné 1992-ben; fiatalabbik fia, Görgényi Frigyes 2000-ben; idősebbik fia Görgényi István 2003-ban halt meg. A valamikor „képekkel kitapétázott” lakásban most mindössze egy Görgényi festmény található, egy hóba fagyott katonát ábrázoló Őnarckép.

Amikor értetlenségemnek adtam hangot, hogy semmi dokumentumuk nincs a nagypapáról, az unoka és férje megígérték, hogy kimennek a telekre és megnézik, hogy a hétvégi ház padlásán nincs-e valami? A keresés eredménnyel járt, mert az 1985-ös Emlékkiállítás vendég-könyve és több, korábbi kollektív kiállítás katalógusa mellett találtak egy iskolai, spirál füzetet. A füzet fedőlapja már leszakadt, így az első oldal eléggé elpiszkolódott, de azért jól olvasható egy „regényke” részlet.

Tájéleírással kezdődik az írás és csak a 3. oldalon derül ki, hogy az egyes szám harmadik személyben írottak tulajdonképpen Görgényi (akkor még Benkovics) Istvánnak szépirodalmi köntösbe bújtatott önéletírása. Elmondja benne pásztorodásának, cselédeskedésének történetét, részletesen ír a kisgyóni bányába kerüléséről. Először a külszínen dolgozott: az ürtőn, a siklón, majd a bányába került csapatcsillésnek. A földalatti munkáról csak annyit ír, hogy ez nehezebb volt, de jobban is fizetett.

Régi dramaturgiai szabály, hogy ha egy színdarabban szerepel egy puska, annak előbb-utóbb el kell sülni. A „regényke” végén Görgényi 22 pengőért vásárolt egy flóbert pisztolyt 15 tölténnyel, de a végkifejletről – mire használta (ha használta) a pisztolyt – nem ír. Nemcsak a pisztoly további sorsával marad adós, nem ír egy sort sem arról, hogyan kezdett rajzolni, ki figyelt fel először rajzaira, stb. Mindössze annyit jegyez meg, hogy a külszínen egy Veszeli nevű idősebb emberrel dolgozott együtt, aki rajzoló volt és többen művész úrnak szólították. De ez a szál is elvarratlan marad, ahogy az egész

írás csak abbamarad, nem fejeződik be. Nem szól az írás a főiskolára kerülésről – amit Makk Béla bánhidai plébános és a tatabányai prelátus segített 1938-ban. A főiskolán, ahová négy elemivel került, a szakmai tárgyakból, mint például a mestere, Rudnay Gyula által tanított alakrajz és festésből jó és jeles, mozgás és állattanból kitűnő, festészeti technikából jeles érdemjegyeket kapott, míg a közismereti tárgyaknál kiütközött az alapok hiánya (magyar irodalom, filozófia, építészeti enciklopédia) – elégséges.

A „regényke” irodalmi értékkel nem nagyon rendelkezik, dokumentum értéke annál nagyobb, mert nemcsak Görgényi István életének néhány évét ismerhetjük meg közelről belőle, hanem képet kaphatunk az 1930-as évek nincstelen fiatalságának küzdelmes életéről is.

Új Forrás 2018/1 – Dékány István:
Görgényi „regénykéje”

